

Konference Mezi státním plánem a badatelskou svobodou. Etnologie ve střední Evropě v letech 1945–1989. Praha, 17.–18. 3. 2016

Vít Smrčka

Bohatý program na téma dějin oboru nabídla mezinárodní konference *Mezi státním plánem a badatelskou svobodou. Etnologie ve střední Evropě v letech 1945–1989*, která se uskutečnila v přednáškovém sále Etnologického ústavu v Praze-Bubenci 17.–19. 3. 2016. Pořadatelé byli Etnologický ústav AV ČR, Masarykův ústav a Archiv Akademie věd AV ČR i Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. Dlouhý název konference korespondoval s názvem grantu, který získaly tyto tři akademické ústavy do konce roku 2017. Pořadatelé si vytyčili za cíl konference institucionální, personální a teoreticko-metodologický vývoj etnologie (národopisu, etnografie a folkloristiky, sociokulturní antropologie) ve střední Evropě v 2. polovině 20. století.

Dějiny oboru ale tvoří především lidé, takže stěžejní část konference byla věnována významným osobnostem, v prvním bloku Antonínu Václavíkovi a Karlu Chotkovi. Oba referáty, první v podání Karla Altmana a druhý od Lydie Petráňové, nabídly zajímavá fakta z profesního života obou etnografů. Měly být věnovány také jejich „školám“. Karel Altman ale v této souvislosti připomněl názor našeho předního etnologa Miroslava Války, že v případě „moravské školy“ se jedná pouze o fikci. Jestliže se Karel Altman věnoval tématu „škol“ pouze na okraji svého referátu, Lydie Petráňová už svůj příspěvek zcela zaměřila na profesní profil Karla Chotka. Analyzovala Chotkův přínos, zejména jako zakladatele vysokoškolského studia oboru národopis. Předním osobnostem etnologie, tentokrát na Slovensku, se v úvodním bloku rovněž věnovala Magdalena Páriková, když hodnotila přínos studentských mezinárodních kontaktů na Katedře etnografie a folkloristiky FF UK v Bratislavě koncem 60. letech 20. století. Připomněla v této souvislosti především činnost Jána Podoláka a jeho spolupracovníků. O Andreji Melicherčíkovi, jeho osobnosti a době, v níž působil, na konferenci referovala Hana Hlôšková, přínosu folkloristiky Evy Kiliánové se věnovala Jana Pospíšilová. O Dagmar Klímové a její osobním fondu přednášela Andrea Zobačová. Etnologická bádání se hned na počátku druhé poloviny minulého století rozšířila o nová témata, jako byla tvorba etnografických atlasů, montánní kultura, téma socialistické, resp. soudobé vesnice nebo muzeí v přírodě. Vznikly také nové instituce. Obor dostal i nové jméno, místo národopisu se začalo hovořit o etnografii a folkloristice. Tato témata se odrazila i ve skladbě konference. O vzniku hlavní oborové instituce, Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV v letech 1953–1954 přednášela Adéla Jůnová Macková. Pozici iberoamerikanistiky na pražské filozofické fakultě

hodnotila Markéta Křížová. Výzkumům ukrajinského etnika v Národopisném ústavu SAV se věnovala Gabriela Kiliánová. Zatímco Anna Drožd' přiblížila realizaci polského a slovenského etnografického atlasu, Jiří Woitsch se zaměřil na společné rysy a zároveň odlišnosti atlasů a lexikonů ve středoevropské etnografii obecně. K novým badatelským úkolům, i když jen dočasně, se zařadil po roce 1945 výzkum tradiční dopravy, jak o tom na konferenci referoval Aleš Smrčka. Podílem etnografie na výzkumu socialistické vesnice se zabývala na konferenci Věra Frolcová, dělnickou etnografií pak Blanka Soukupová. V diskusi, která byla na této konferenci velice bohatá, upozornil Petr Skalník, že v počáteční fázi výzkumu se nepodařilo vydat monografii o nové vesnici. K prvním realizacím těchto monografií došlo v Československu až v 80. letech minulého století. V pátém tematickém bloku Zdeněk R. Nešpor připomenul vývoj v kulturní a sociální antropologii, která v 60. letech začala významněji ovlivňovat československou vědu. Juraj Podoba se věnoval problematice etnografie současnosti, Nikola Balaš otázce tradice z pohledu sociokulturní antropologie. Na vazby československé a sovětské etnologie se zaměřil František Bahenský, vliv státních plánů na vývoj etnologie přiblížila Doubravka Olšáková a Petr Janeček se zabýval mezinárodním ohlasem české prozaické folkloristiky.

Některé z předpokládaných příspěvků nakonec pro neúčast referujících nezazněly. Ze zahraničního bloku například zůstal jen jeden referát. Zato v plném obsazení zazněly příspěvky k muzeím v přírodě od Kataríny Očkové (celoslovenské muzeum v Martině a podíl Jiřího Langra na budování muzeí v přírodě na Slovensku) a Lukáše F. Peluňka (neuskutečněné plány na založení Bartošova národopisného muzea ve Zlíně), nebo Heleny Šenfeldové o práci etnologů v Ústředí lidové umělecké výroby. Hana Dvořáková se věnovala mezinárodní badatelské spolupráci, konkrétně kontaktům českých a německých badatelů v letech 1963 až 1969. Zazněly i dva příspěvky věnované způsobům dokumentace dějin oboru. V prvním Jiří Hlaváček hovořil o záznamu orální historie při výzkumu dějin etnografie a folkloristiky v českých zemích po roce 1948. Zuzana Beňušková zase referovala o audiovizuálních záznamech hlavních osobností oboru pořizovaných na Slovensku od roku 1993. K těmto aktivitám ji navedla pedagogická praxe, kdy zjistila, že studenti neznají ani významné osobnosti oboru.

Jednotlivé příspěvky složené do osmi tematických bloků konference dávají ve svém souhrnu alespoň přibližný obraz toho, čím se etnologie v druhém polovině 20. století v Československu zabývala. Přesto některá témata musela už z prostorových důvodů pominout. Upozornila ale i na fakt, že špičkovou badatelskou prací nelze spojovat i v těchto letech jen s centrálními vědeckými nebo pedagogickými pracovišti. To je ostatně specifika české a slovenské etnologie už od jejího počátku. Vyplývá to i z příspěvku Margity Jágerové příznačně nazvaném „Etnológia na periférii — Ján Olejník“. Když Ján Olejník přišel do muzea Tatranského národního parku, dostal do opatrování jen osm malovaných vajíček. Už v roce 1959 překvapil nejen odborníky výstavou *Ľud pod Tatrami*. Jeho šatní skříň doma nesloužily k ukládání šatstva, ale jako úložiště rozsáhlých sbírek z oblasti tradiční kultury, včetně zvukové a filmové dokumentace. Dějiny etnologie jsou plné zajímavých životních příběhů, výzkumů, záznamů, odborných publikací, přínosné a často obětavé badatelské práce. Bez etnologie by česká a slovenská kultura byla velmi chudá. Tato vědecká konference to jen potvrdila.